

Pelkosenniemen kunnan elinkeino-ohjelma 2025–2028

kunnanhallitus xx.x.2025 §xx
kunnanvaltuusto xx.x.2025 §xx

1. Tausta ja tavoite

Pelkosenniemen kunnan edellinen elinkeinopoliittinen asiakirja on elinkeinostrategia 2019–2023. Sitä tuoreempi kuntastrategia 2022–2030 viitoittaa myös elinkeinopoliittisia linjauksia. Varsinaiselle elinkeinostrategialle ei kuntastrategian ohella ole nähty enää tarvetta, vaan käytäntöläheisempi ohjelma-asiakirja tukee paremmin myös kuntastrategian toteutusta. Elinkeino-ohjelma on laadittu voimassa oleva kuntastrategia ja toimintaympäristön muutokset huomioiden. Tavoitteena on kuvata Pelkosenniemen kunnan elinkeinopoliittiset painopisteet, tavoitteet kunnan elinkeinojen kehittämiseksi ja käytännön toimenpiteet.

Elinkeino-ohjelman kanssa samaan aikaan kunnassa on päivitetty hankintastrategia ja -ohje (kunnanvaltuusto 20.9.2024 §77) sekä asumisen kehittämissuunnitelma (kunnanvaltuusto 8.11.2024 §87), jotka osaltaan tukevat paikallisten elinkeinojen ja työpaikkojen kehittymistä.

Elinkeino-ohjelman valmisteluun on osallistunut kunnan elinvoimatiimi, johon kuuluu kunnan, yrittäjien, matkailutoimijoiden ja kylien edustajia. Ohjelman taustaksi kunnan yrityksille laaditti kysely, johon saatiin 22 vastausta kesän 2024 aikana. Ohjelman laatimiseen liittyvää taustamateriaalia on kerätty Pelkosenniemen kestävän kasvun ohjelma -hankkeessa (Lapin liitto, EAKR) elinkeinojen ilmastonmuutokseen sopeutumistarpeen näkökulmasta. Ohjelmaluonnos on ollut avoimesti kommentoitavissa ajalla xx-xx. Ohjelma on laadittu elinvoimapalveluissa.

2. Pelkosenniemen elinkeino- ja työvoimarakenne

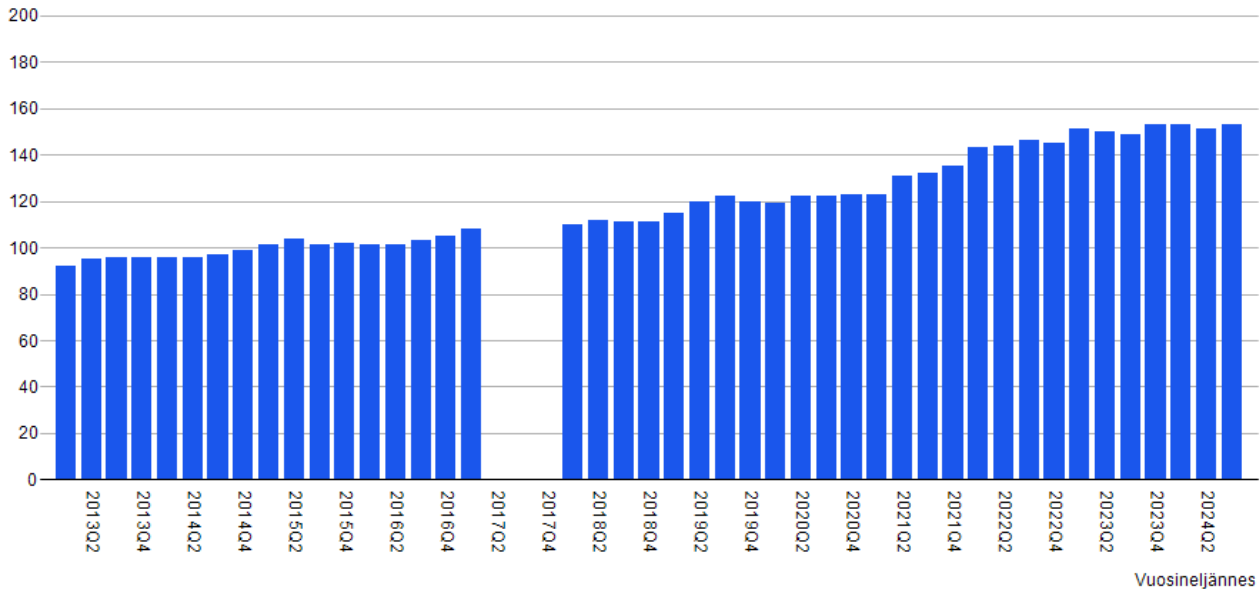
Yrityskannan ja yritysten kuntataloudellisten vaikutusten kehitys

Pelkosenniemi on matkailuvaltainen, pieni itälappilainen kunta. Suurin osa yrityksistä on mikro- ja pienyrityksiä. Toimialarakenteessa painottuvat matkailu ja sen liitännäisalat (rakentaminen, kiinteistöala), mutta kunnassa on myös alkutuotantoa ja siihen kuuluvaa porotaloutta sekä muuta ammatillista toimintaa ja kulttuurialojen yrittäjiä.

Lukumääräisiä muutoksia 2013–2024:

- Yritysten lukumäärä on kasvanut tasaisesti reilussa kymmenessä vuodessa n.90 yrityksestä 150 yritykseen.
- Majoitus- ja ravitsemusalan, rakennusalan ja kiinteistöalan yritysten lukumäärä on noussut eniten.
- Myös informaatio- ja viestintäalan yritysten määrä on noussut kahdesta yrityksestä yhdeksään ja muu ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta viidestä 14:n. Kasvu voi viitata paikkariippumattoman työn ja yrittäjyyden kasvuun, jota koronavuodet ovat kiihdyttäneet.

- Maa-, metsä- ja kalatalouden yritysten lukumäärä on pysynyt hyvin samana. Myöskään kiinteistöjen hoidon, vuokraustoiminnan tai matkanjärjestäjäpalveluiden aloilla ei ole tapahtunut määrällisiä muutoksia.

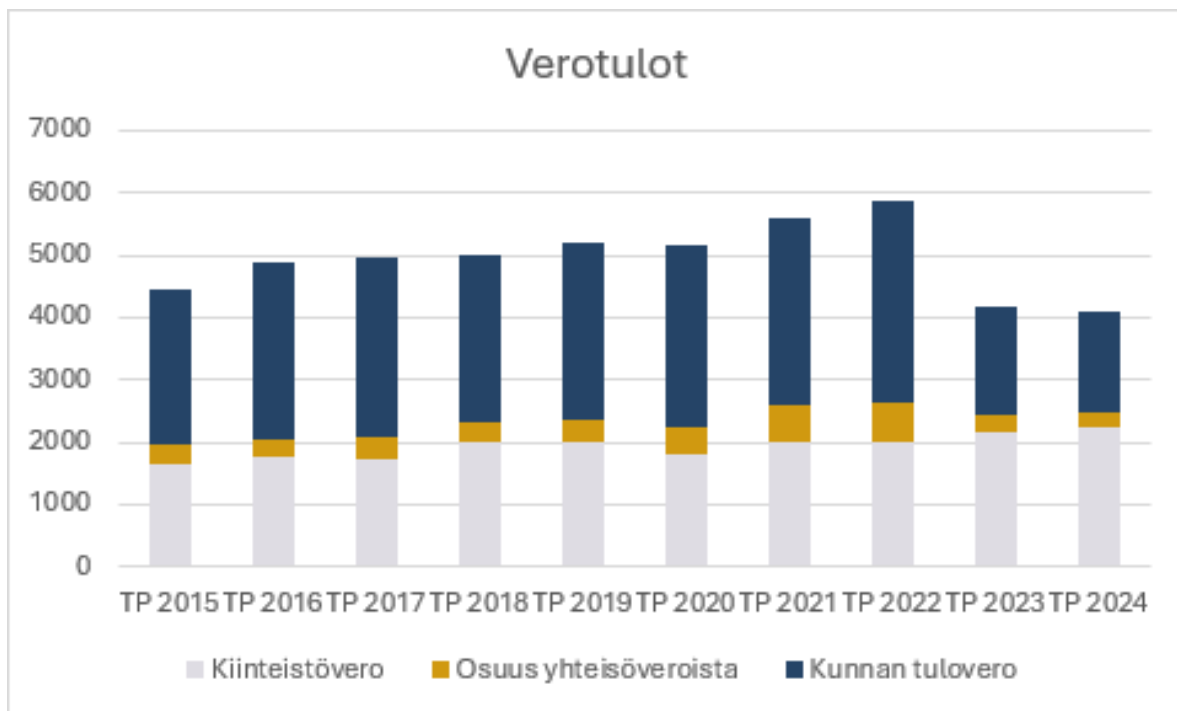

Vuosineljännes

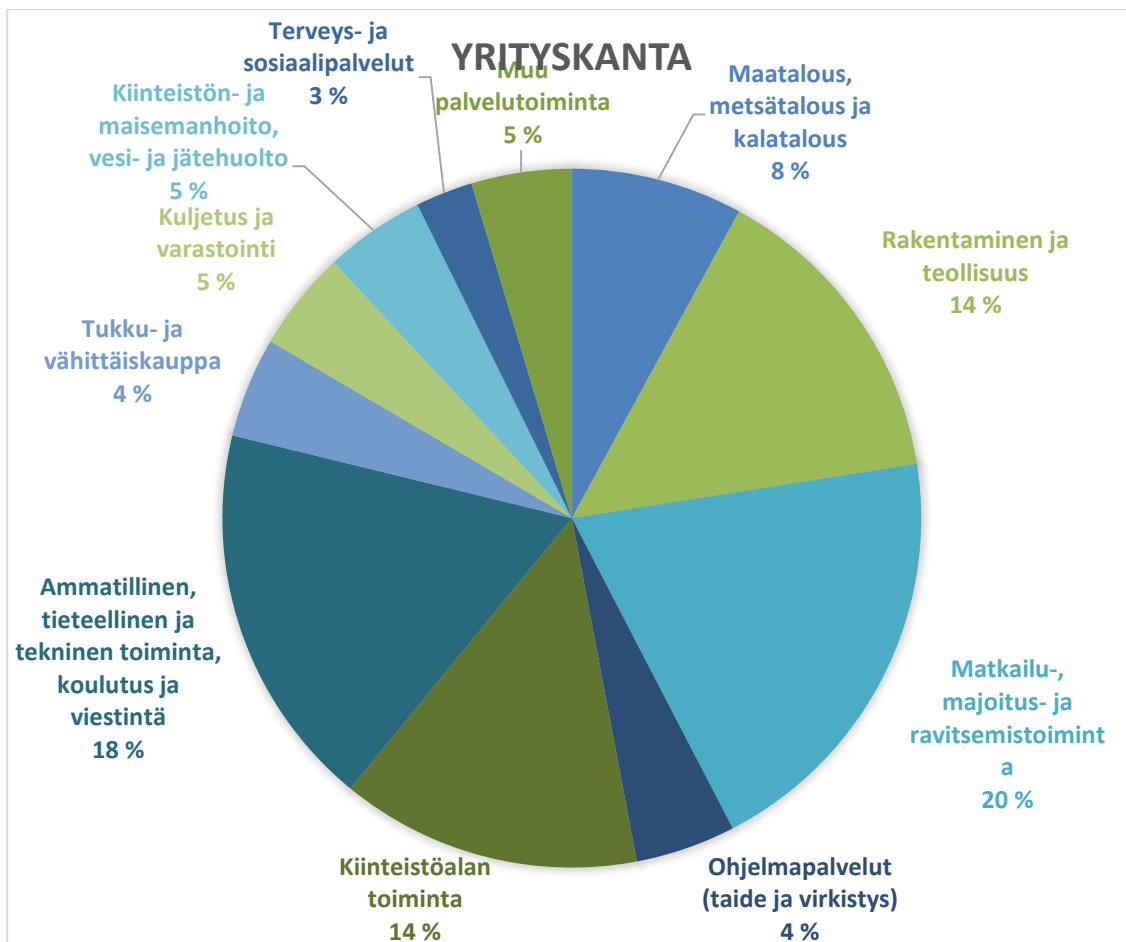
Kuva 1: Yrityskannan kehitys 2013–2024. Lähde: Tilastokeskus.

Kuntatalouden kannalta yritysten kasvanut lukumäärä on vaikuttanut suoraan kiinteistöveroihin (kuva 2). Kiinteistöverojen osuus kunnan taloudelle on merkittävä. Sen suhteellinen merkitys on noussut sote-uudistuksen jälkeen, kun kunnilta poistuivat sote-menot ja -tulot. Vuonna 2024 kiinteistöveroja kertyi 2,235 milj. euroa, joka on 3,7 % enemmän edellisvuoteen nähden. Kunnan osuus yhteisöverojen tuotosta oli 247 000 euroa, joka on 12,7 % vähemmän kuin edellisvuonna. Kiinteistöverot jakautuvat karkeasti:

- voimalaitosvero (Kokkosniva, n. 1 018 000 €/v)
- yleinen kiinteistövero (tuotantohallit, hotellit, ravintolat ym. n. 460 000 €/v.)
- loma-asuntojen kiinteistöverot (n. 500 000 €/v)
- vakituisen asumisen kiinteistöveroihin (n. 137 000 €/v.)
- maapohjien kiinteistövero (rakentamattomat tontit, n. 186 000 €/v.)

Kuva 2: Pelkosenniemen kunnan verotulojen kehitys 2015–2024.

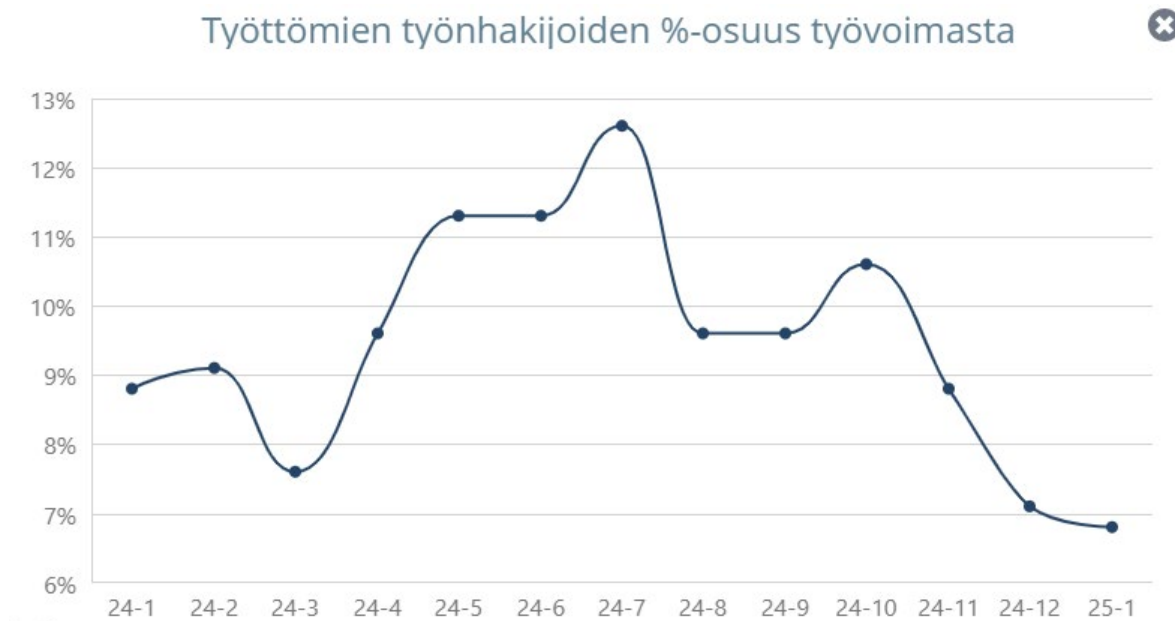
Kuva 3: Yritysten lukumäärä, Tilastokeskus 2024 (toimialoja yhdistetty isompien kokonaisuuksien saamiseksi)

Työvoiman ja työpaikkojen kehitys

Pelkosenniemellä on 922 asukasta, joista työssäkäyviä 400 (Tilastokeskus 8.4.2025).

Avoimille työpaikoille ja työttömyydelle on tyypillistä kausivaihtelu. Pelkosenniemen työttömyysaste on ollut Itä-Lapin mittapuulla varsin hyvä: työttömyys on vaihdellut noin 6,8–12,5 % välillä. Lukumääräisesti työttömiä työnhakijoita on vähän. Pelkosenniemi kuuluu vuoden 2025 aloittaneeseen Pohjois- ja Itä-Lapin työllisyysalueeseen.

Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta

Kuva 4: Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta, kuukausittainen vaihtelu tammikuu 2024-tammikuu 2025. Lähde: Tilastokeskus.

Työpaikkojen suhteen kunta on ns. omavarainen; Pelkosenniemen työpaikkaomavaraisuus on 110 % (2023), eli alueen työpaikkojen lukumäärä suurempi kuin alueella asuvan työllisen työvoiman lukumäärä. Tätä todennäköisesti selittää kunnassa olevien matkailualan työpaikkojen määrä, lähialueen heikompi työpaikkatilanne ja kunnan oman asuntokannan niukkuus. Työpaikkaomavaraisuus on noussut n. 10% 2000-luvulla.

Kunnan alueella olevien työpaikkojen määrä notkahti koronavuosina, mutta on palautunut ja noussut. Suurin osa väestöstä työllistyy palvelualoille (89 %), loput alkutuotantoon 2 % ja jalostukseen 8 %.

Myös avoimille työpaikoille on leimallista kausittainen vaihtelu:

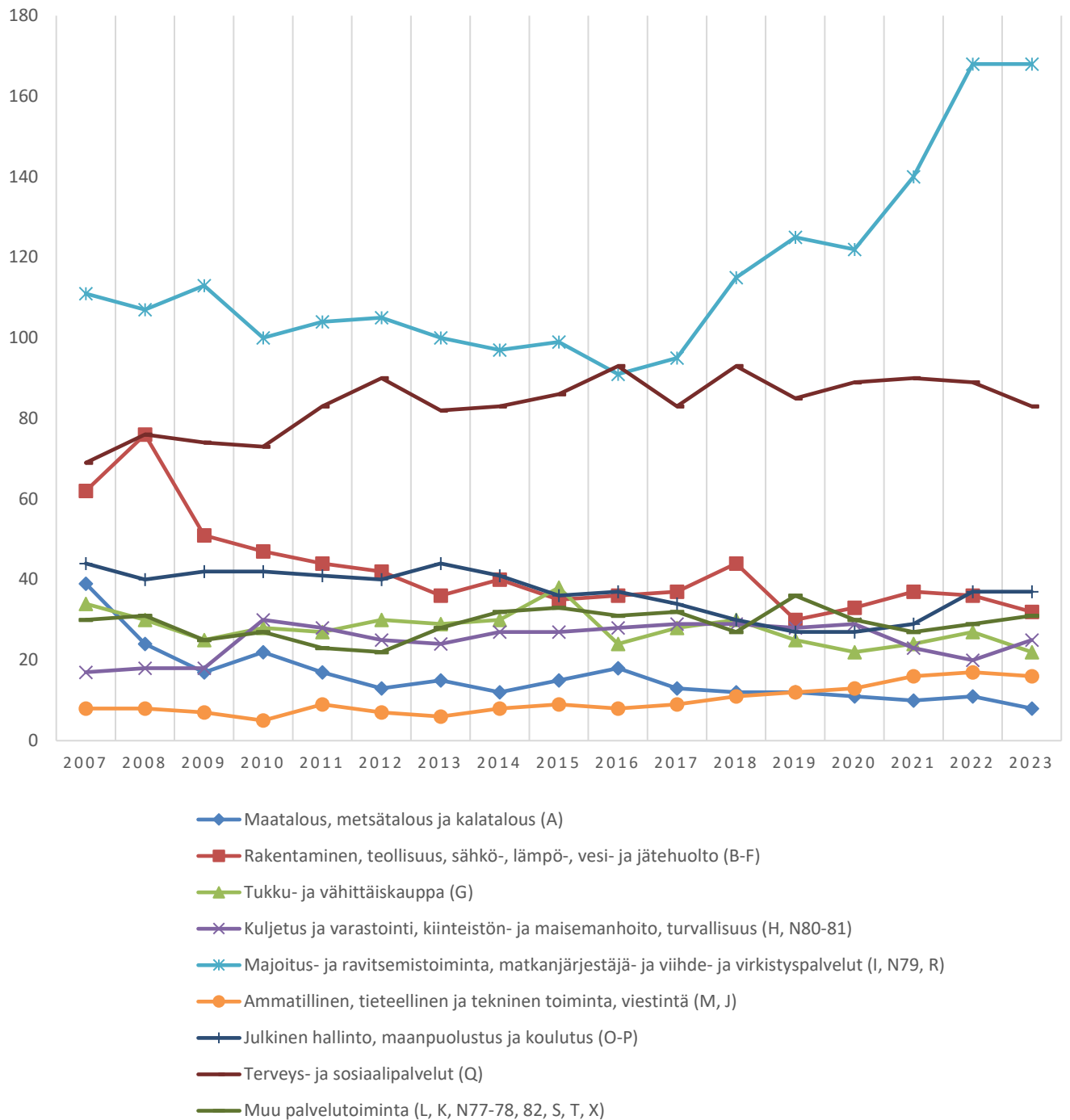

Kuva 5: Avoimet työpaikat kunnassa, kuukausittainen vaihtelu tammikuu 2024-tammikuu 2025. Lähde: Tilastokeskus.

Pitkällä aikajänteellä toimialojen työpaikkojen muutokset on kuvattu taulukossa 1. Suurimmat työllistävät alat ovat matkailu-, ravintola- ja ohjelmapalvelut sekä sosiaali- ja terveyspalvelut. Rakennemuutosta kuvaa alkutuottajien lukumäärän lasku. Myös rakentamisen työpaikat ovat laskeneet vuosina 2007–2013, mutta lasku on myöhemmin pysähtynyt. Työpaikkoja on siis eniten syntynyt matkailuun ja niiden liitännäisaloihin. Toisaalta on huomioitava, että moni pelkosenniemeläinen työskentelee eri vuodenaikoina eri työpaikoissa ja -tehtävissä.

Työpaikkojen kokonaismäärä on noussut vuodesta 2007 vuoteen 2023 kahdeksalla. Suhteessa siihen, että samaan aikaan kunnan väkiluku on laskenut (vuodesta 2007 -141 asukasta) ja väestö ikääntynyt, työpaikkojen kehitystä kokonaisuudessa voidaan pitää verrattain hyvänä. Samalla huoli laskevista toimialoista tulee ottaa vakavasti.

PELKOSENNIEMELLÄ TYÖSSÄKÄYVÄT (TYÖPAIKAT) TOIMIALOITTAIN 2007-2023

Taulukko 1. Työssäkäyvät (työpaikat) Pelkosenniemellä toimialoittain 2007–2023. Toimialoista pienimmät, joissa on alle viisi henkilöä/vuosi, on yhdistetty isompiin kokonaisuuksiin. Tilastokeskus.

Yritysmyyntisyys ja yritysten kehittämishalukkuus

Suomen Yrittäjien kuntabarometri -kyselyllä kartoitetaan kuntien ja yrittäjien yhteistyötä sekä elinkeinopolitiikan tilaa ja yrittäjien mielipiteitä kotikuntansa yrittäjämyyntisyydestä, sen onnistumisista ja kehittämistarpeista. Kevään 2024 barometrissa Pelkosenniemi sijoittuu kohtuullisen hyvin kokonaisarvosanalla 3,11 (0–5). Pienten kuntien keskiarvo Suomessa oli 3,12. Tyytyväisyyttä oli mm. kunnan hankintapolitiikkaan, viestintään ja yritysystävällisyyteen ja yleisesti elinkeinopolitiikkaan, mutta yrityspalveluiden tilanteen nähtiin heikentyneen.

Yrityksille kesällä 2024 tehdyn kyselyn (n=22) perusteella yhdeksän ilmoitti kehittämishalukkuudesta, joka ilmenee mm. isompien toimitilojen tarpeena ja uusina palveluina. Yritystoiminnan tulevaisuuden epävarmuudesta ja luopumishaluista (ikäntyminen) ilmoitti kolme. Yritykset ilmoittivat tarvitsevänsä myös täsmäohjausta ja yritystoiminnan kehittämispalveluita, yritysten välisen yhteistyön kehittämistä, asuntoja henkilöstölle, viestintää avoimista yritysmahtoisuuksista ja yritysten tasapuolista kohtelua.

Vuonna 2024 Pelkosenniemellä oli käynnissä kahdeksan EU-rahoitusta hyödyntävää yritysten investointi- tai kehittämishanketta. Osa hankkeista oli alkavia ja osa päättymiä. Investointien euromäärät vaihtelevat n. 39 000 € - 5 300 000 € välillä (julkinen tuki 21 000 € – 1,6 me). Viime vuonna käynnissä olleiden hankkeiden kokonaiseurot olivat yli 8,2 miljoonaa euroa, summan jakautuessa useammalle vuodelle. Lukumäärä perustuu EU-rahoitusta myöntävien tahojen tietokantoihin eikä siitä voi päätellä, jos yritys on osallistunut esimerkiksi oppilaitoksen toteuttaman kehittämishankkeen toimenpiteisiin. EU-tukea hyödyntäneiden yritysten lukumäärässä on kuitenkin kasvunvaraa, sillä Lapin ELY-keskus myönsi rahoitusta vuonna 2024 lähes 30 miljoonalla eurolla yli 800 yrityshankkeelle (ml. yhteishankintakoulutukset). Lisäksi kunta ja muut kehittämisorganisaatiot ja ylikunnalliset organisaatiot toteuttavat kehittämis- ja investointihankkeita, jotka kohdistuvat kunnan alueelle ja joissa on alueellisia työllisyysmahtoisuuksia sekä eri kyliin kohdistuvia vaikutuksia (esim. Itä-Lapin pyörä- ja melontamatkailureitit, perinneruokahankkeet).

Johtopäätökset elinkeino- ja työvoimarakenteen nykytilanteesta ja kehitysnäkymistä

- Pelkosenniemen yritysanta on lukumäärällisesti ollut jo pitkään kasvusuunnassa, mutta yritykset ovat pääosin pieniä.
- Työpaikkoja on syntynyt etenkin matkailualalle ja matkailuinvestoinnit ovat kasvattaneet kiinteistövero- ja tuottoja. Matkailu on edelleen kasvava ja kunnalle erittäin olennainen veturi. Rakennusinvestoinnit tuovat työtä. Kuitenkin kunnan tasapainoisen kehittämisen ja toimialojen välisten hyötysuhteiden vuoksi elinkeinojen monipuolisuutta tulee vaalia.
- Elinkeino- ja yritystoiminnan laajentaminen ja uudet toimialat lisäävät paikallistalouden resilienssiä.
- Yritysten määrän kasvulla ja etenkin matkailualan kasvulla on ollut merkittävä vaikutus työllisyystilanteeseen. Vaikka kunnan väkiluku ja monella toimialalla työpaikkojen määrä ovat laskeneet, työllisyysaste ja työpaikkojen kokonaismäärä on noussut.
- Investointi- ja kehittämispotentiaalia ei täysin hyödynnetä, mikä voi johtua osin tarjolla olevan tonttimaan niukkuudesta (etenkin varastointi- ja teollisuusalueet), yritysneuvonnasta ja mikro- ja pienyrityspainotteisuudesta sekä yleisestä epävarmuudesta.
- Osaavan työvoiman saatavuus on yksi pullonkaula, joka yritysten omien ilmoitusten mukaan kytkeytyy asuntotarjontaan.
- Yrittäjien ikäntyminen lisää luopumisaikkeitä – omistajanvaihdoksissa onnistuminen on kriittistä kunnan kannalta tärkeiden paikallisten palveluiden jatkuvuudelle.

Yritysten sijoittumiseen ja kehittämiseen vaikuttavia tekijöitä yleisesti

Väestön väheneminen ja elinkeinorakenteen yksipuolisuus ovat merkittäviä tekijöitä, jotka heikentävät yritysten toimintaedellytyksiä (Keskuskauppakamari 2016).

- Työvoiman saatavuus ja joustavuus, inhimillinen ja sosiaalinen pääoma, koulutusmahdollisuudet
- Liikenneyhteydet, logistiikka ja tietoliikenneyhteydet, tieverkoston kunto
- Markkinoiden läheisyys – asiakkaat saavutettavissa
- Kasvukeskuksen läheisyys
- Turvallinen ja viihtyisä elinympäristö
- Julkisen sektorin ketteryys ja yrityspalvelut
- Kunnan tontit, toimitilat ja energian saatavuus
- Yritysmäinen ilmapiiri ja kunnan / alueen hyvä imago
- Luonto- ja raaka-ainepääoma
- Verkostot ja alihankintaketjut, yritysten väliset yhteistyömahdollisuudet
- Yrittäjän henkilökohtaiset arvot ja elämäntilanne

(lähteenä soveltaen: Keskuskauppakamari 2016, Alueiden kilpailukyky 2016: yritysten näkökulma.)

3. Toimintaympäristön kehitysnäkymät

Lappi on väestön kehityksessä ja elinvoimaisuudessa poikkeus monilla mittareilla muuhun maahan, vaikka kuntakohtainen vaihtelu on voimakasta. Lappi ei ole viime vuosina kärsinyt taantumasta vastaavalla tavalla kuin muu Suomi. Rovaniemen ulkopuolinen Lappi on saanut uudet asukkaansa työikäisistä ja lapsista, korkeasti koulutetuista, hyvätuloisista ja maantieteellisesti eniten Helsingin ja Oulun seuduilta.

Pelkosenniemellä on hyvät mahdollisuudet ylläpitää elinvoimaisuuttaan, mikäli sen työpaikkakehitys pysyy hyvänä, väestön määrä ei laske enempää ja asuntoja pystytään tuottamaan lisää. Myönteinen kehitys on myös riippuvainen siitä, miten kunnan sisäinen yhtenäisyys ja päätöksentekokulttuuri kehittyvät.

Seuraavaan on valikoitu Lapin alue- ja elinkeinoelämän kehittämistä tavoittelevien ohjelmien sisällöistä teemoja, joilla on jo tai voi olla merkitystä Pelkosenniemen nykyiselle elinkeinoelämälle ja ne tulisi huomioida tulevaisuudessa. Huomiodut ohjelmat ovat Lapin maakuntaohjelma eli Lappi-sopimus (2022–2025), Lapin älykkään erikoistumisen strategialla (2023–2027) ja Itä- ja Pohjois-Lapin älykkään erikoistumisen kasvuohjelma 2023–2030, jonka tavoitteena on ”Itä- ja Pohjois-Lapista arktisten kestävien elinkeinojen ja arktisen osaamisen mallialue.” Uusi maakuntaohjelmatyö on käynnistynyt vuosille 2026–2029. Lisäksi käytetty Lapin suhdannekatsausta (2023); Lapin tilanne- ja kehityskuvaa 2024 (Lapin Luotsi) ja Lapin Faktat -hankkeen tuloksia (Lapin kauppakamari 2025).

Osaavan työvoiman saatavuus

- Väestön ikääntyminen sekä työvoiman riittävyys haastavat maakuntaa.

- Maakuntaohjelman mukaisesti nuorten työntekijöiden tehokkaampi kiinnittäminen työelämään jo heti uran alkuvaiheessa on tärkeä tavoite, jota edistetään oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyöllä.
- Osaavan työvoiman saatavuutta voidaan edistää lappilaisten yritysten ja työyhteisöjen työnantajamielikuvaa parantamalla, asunnoilla ja ympärivuotisilla työpaikoilla. Etenkin matkailun ympärivuotisuuden kehittäminen olisi tärkeää matkailuun ja sen liitännäisaloihin paljon nojaavalla Pelkosenniemellä.
- Pohjois- ja Itä-Lapin työllisyysalueen toiminta on alkanut 2025 vuoden alusta.
- Uusia osaamistarpeita on nähty syntyvän esim. biotalouteen, uusiutuvaan energiaan, pyörämatkailuun. Uusien isompien investointien sijoittuminen paikkakunnalle edellyttää asuntoja ja osaavaa työvoimaa.
- Ammatillisen koulutuksen saatavuus on pelkosenniemeläisittäin kaukana. Koulutusta olisi kuitenkin mahdollista tuoda lähemmäs digitaalisia oppimisympäristöjä ja työssä tapahtuvaa oppimista hyödyntämällä. Toimintamallin kehittäminen edellyttäisi systemaattista kehittämistä yritysten ja oppilaitosten kanssa ja mahdollista hankkeistamista, myös yhteistyössä Itä-Lapin seutukunnan kanssa tai kansainvälisessä yhteistyössä.

Työn murroksen hyödyntäminen ja hybridityön tekemisen edellytyksien parantaminen

- Maakuntaohjelmaan nostettu työn murros ja paikkariippumaton työ on jossain määrin jo lisännyt kiinnostusta Lappia kohtaan koko- tai osa-aikaisena asuinpaikkana. Etenkin perheiden muuttaessa paikkariippumaton työ voi vaikuttaa työvoiman saatavuuteen myönteisesti.
- Muuttamiseen liittyy kuitenkin asutuspula. Paikkariippumattoman työn lisääntyessä alueella vaikuttaa yhä enemmän erilaisten alojen osaajia, joukossa myös yrittäjiä. Tällainen sosiaalinen pääoma voisi parhaimmillaan rikastuttaa paikallista elinkeinoelämää, tuoda asiakkuuksia ja verkostoja sekä uusia palveluita ja yrittäjyyttä alueelle. Sen esiin tuominen ja hyödyntäminen edellyttää kuitenkin aktiivista yritystoiminnan keskinäisen verkostoitumisen tukemista ja yhteisiä fyysisiä kohtaamispaikkoja.

Elinkeinojen kestävyys, sosiaalinen hyväksyttävyys sekä vastuullisuus

- Itä- ja Pohjois-Lapin älykkään erikoistumisen kasvuohjelman 2023–2030 tavoitteena on *”Itä- ja Pohjois-Lapista arktisten kestävien elinkeinojen ja arktisen osaamisen mallialue.”* Mallialue tarkoittaa aluetta, jonka elinkeinoja ja TKI-toimintaa harjoitetaan YK:n kestävyystavoitteiden mukaisiksi. Kestävyydellä ja vastuullisuudella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että Itä-Lapin matkailussa, vihreässä teollisuudessa ja biotaloudessa otetaan huomioon paikalliset ihmiset ja toiminnan hyväksyttävyys ja että alueen elinkeinot sovitetaan yhteen toistensa kanssa.
 - o Matkailun kestävyys ja sosiaalinen hyväksyttävyys tulee varmistaa jatkossakin. Keinoja ovat yritysten omat vastuullisuustoimet, sijoittumisneuvonta, maankäytön ohjaus, kylien kehittäminen ja avoimen vuorovaikutuskulttuurin edistäminen.

Matkailu Lapin suhdannekehityksen kärjessä

- Koko Lapin suhdannekehityksessä liikevaihdon vuosimuutos oli vuonna 2023 tarkastelluista toimialoista kasvussa vain matkailupalveluissa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ja liike-elämän palveluissa. Liikevaihto laski eniten kaivostoiminnassa ja teollisuudessa. Myös henkilöstömäärän

osalta paras kehitys oli vuonna 2023 matkailupalveluissa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ja liike-elämän palveluissa. Rakentamisen ja teollisuuden henkilöstömäärä laski.

- Matkailu on pelkosenniemeläisittäin tärkeä elinkeino. Pyhä-Luoston kansallispuisto on käyntimääriltään Suomen viidenneksi suosituin kansallispuisto, mutta matkailua ja matkailupotentiaalia on koko kunnan alueella.
 - o Vuonna 2023 rekisteröityjä yöpymisiä koko Pyhä-Luoston alueella oli 214 000, joista ulkomaanmatkailijoita 80 800.
 - o Vuonna 2024 rekisteröityjä yöpymisiä koko alueella oli 226 000, joista ulkomaanmatkailijoita 101 000. Kokonaiskasvu edelliseen vuoteen 5,7 %.
 - o Pyhä-Luosto markkinaosuus kaikista rekisteröidyistä yöpymisistä Lapissa oli 6,7 %, kotimaisista yöpymisistä 9,0 % ja ulkomaalaisten tekemistä yöpymisistä 5,1 % (2024). Markkinaosuudessa ei ole ollut merkittävää muutosta koronavuosien jälkeen.
 - o Rekisteröity majoitusmyynti on kasvanut euromääräisesti koronavuosien jälkeen, mutta myös huoneiden keskihinta on noussut.
 - o Ympärivuotiset suorat reittilennot Rovaniemelle luovat kesäsesonkiin uutta kasvua, mutta kesäkauden kehittäminen vaatii edelleen panostuksia (palvelutarjonta, palvelujen saatavuus, markkinointi).
 - o Pyhä-Luoston matkailukeskuksen liikevaihto laski koronan alkaessa 30,0 % vuonna 2020, mutta kasvoi 21,7 % vuonna 2021; 27,7 % vuonna 2022 ja 4,2 % vuonna 2023. (Lapin suhdannekatsaus 2023).
- Lappi ja Pyhä-Luoston alue kiinnostavat selkeästi kotimaisia ja kansainvälisiä investoijia, vaikka maailmantaloutta ja -politiikkaa leimaa epävakaus.

Bio- ja kiertotalous, uusiutuva energia

- Kiertotalous kestävän kasvun perustana ja uusiutuvan energian ratkaisut omavaraisuuden edistäjänä ovat älykkään erikoistumisen painopisteet koko Lapissa.
- Kestävä biotalous tarkoittaa käytännössä esimerkiksi elintarvike- ja luonnontuotteiden jalostusasteen nostoa tukemalla paikallista yrittäjyyden kasvua, lähiruokatuotannon lisäämistä ja lähiruoka-matkailu -ketjujen kehittämistä ja elintarvikelogistiikkaa (Itä- ja Pohjois-Lapin älykkään erikoistumisen ohjelma).
- Lapin älykkään erikoistumisen ohjelman painopisteinä on mm. vahvistaa Lapin roolia uusiutuvan energia ja energiateknologian soveltamisen kärkialueena sekä kiertotalouden edelläkävijänä ja tukea yrityksiä kohti resurssiviisaampaa toimintaa.
- Biokaasulaitosten selvitykset ovat käynnissä Sodankylässä ja Kemijärvellä; toteutuessaan myönteiset liiketoimintavaikutukset myös Pelkosenniemelle. Lapissa, myös Pelkosenniemellä, on tiedossa biomassapotentiaalia erityisesti nurmiviljelyssä.

Ilmastomuutoksen vaikutukset

- Ilmastomuutos vaikuttaa lukuisiin toimialoihin eikä kaikkia vaikutuksia vielä ole tunnistettu, mutta muutos sisältää sekä merkittäviä riskejä että liiketoimintaetuja.
- Esimerkiksi Välimeren kuumuus ja yliturismi sekä lumen puute Alpeilla voi kääntää katseet entistä enemmän Lappiin sekä kesä- että talvikaudella.
- Ilmatieteenlaitoksen tutkimuksen mukaan lumipeitekausi lyhenee lähes kolme viikkoa, millä on suoria taloudellisia vaikutuksia yrityksille. Keskeisiä muita vaikutuksia ovat sademäärien nousu, vesisateiden nousu talvikausina, tuulisten säiden ja hellepäivien lisääntyminen.
- Ilmastomuutos voi tuoda myös suotuisampia viljelyolosuhteita, mutta samalla säiden epävakaus, kasvitaudit, vieraslajit ja uudet tuhoeläimet muodostavat riskejä. Pelkosenniemen kestävän kasvun

ohjelma -hankkeen työpajoissa on tuotu esiin porotalouteen liittyviä havaintoja, mm. porojen kulkureittien muuttuminen huonoina lumitalvina, punkkien ja hirvikärpäsien määrien lisääntyminen, sääolojen ennakoimattomuus ja lumen koostumuksen muutoksista aiheutuvat ongelmat. Kuivat kevät ja märät syksyt vaikuttavat esimerkiksi sienisatoon, jolloin porojen ravintotilanne heikkenee. Ongelmana on myös puhtaan lumen vähyys tarhoissa.

- Pelkosenniemeläisistä yrityksistä (n=22) kesän 2024 kyselyssä neljä ilmoitti, että ilmastonmuutos on jo vaikuttanut yritystoiminnan riskeihin ja toimintaa on jouduttu sopeuttamaan. Seitsemälle muutos on tuonut uusia mahdollisuuksia. Pelkosenniemen kestävän kasvun ohjelma -hankkeessa syksy-talven 2024–2025 yrittäjiltä kerätyssä aineistossa ilmastonmuutoksen negatiiviset vaikutukset näkyvät selkeästi matkailussa (lumettoman ajan kasvu ja epävakaa sää) ja alkutuotannossa muodostaen selkeitä liiketoimintariskejä.

Yritysten TKI-osaaminen ja uudet osaamistarpeet

- Yritykset tarvitsevat usein tukea erityisesti tuotekehityksessä ja uusien tuotteiden kaupallistamisessa, jolloin toimialarajat ylittävä yhteistyö ja esimerkiksi muotoiluosaamisen kytkeminen liiketoimintaan tuottaa hyviä tuloksia (Lappi-sopimus 2022–2025).
- Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta voi olla hyvin käytännönläheistä. Kunta voi tukea yrityksiä TKI-polulle lähtemisessä tuomalla alueelle rahoittajia ja kehittäjiä sekä näiden verkostoja. Myös korkeakouluopiskelijat voivat olla avaintekijöitä yritysten kehittämisessä.
- Tarvitaan myös paikallisia ja verkostoituneita koulutusratkaisuja tukemaan yrittäjiä ja uusien yritysten syntyä.
- Ilmastonmuutos luo uusia osaamistarpeita. Se voi myös toimialan mukaan vaatia isoja sopeutumistoimia tai mahdollisuuksia, joita TKI-työllä voidaan tukea.
- Digitaalisuuden jatkuva kehittyminen ei vain matkailussa vaan kaikilla toimialoilla.

Kulttuuri ja luovat alat

- Lapin älykkään erikoistumisen strategian (2023–2027) kärkitoimialaa ”Hyvinvointi- ja elämyspalveluita luonnosta” mukailien luovien alojen yrittäjillä ja matkailulla on parhaimmillaan toisiaan tukevia vaikutuksia.
- Lapin kulttuurin, taiteen ja luovan alan kasvuohjelman valmistelu on menossa ja tästä voi jatkossa syntyä uusia avauksia, jotka tukevat myös pelkosenniemeläisiä kulttuurialan yrityksiä ja muita toimijoita. Kulttuurin ja luovien alojen avulla voidaan myös tukea sosiaalisesti hyväksyttävää, paikallisen kulttuurin olemassa oleviin rakenteisiin ja ominaispiirteisiin perustuvia matkailupalveluita ja -ympäristöjä. Kulttuuri- ja luovien alojen yrittäjyys myös rikastuttaa paikallisyhteisöä ja se voi tarjota eri-ikäisille kuntalaisille hyvinvointia ja elämän mielekkyyttä.
- Myös AV-alan kiinnostus Lappia kohtaan kuvauslokaationa on ollut nousussa jo useita vuosia. Myös Pelkosenniemelle on kohdistunut tuotantoja. Vaikka AV-tuotantojen lukumäärä on vielä suhteellisen vaatimaton, niillä voi olla jatkossa merkitystä etenkin, jos tuotantoja onnistutaan sijoittamaan ympäri vuoden ja eri puolille kuntaa.

Turvallisuus ja geopolitiittinen muutos

- Itä-Lapin kuntayhtymän Geotaloudellisten muutosten tuomat mahdollisuudet Itä-Lapissa -esiselvityksessä (Geotalous -selvitys) havaittiin, että geopolitiittisen muutoksen taloudellisten vaikutusten ja mahdollisuuksien tunnistaminen on vasta alussa. Mahdollisuudet voivat ulottua

esimerkiksi väylien kuntoon, varastointialueiden tarpeeseen, kuljetusvälineistön huoltotarpeina tai matkailupalveluiden kysynnän lisääntymiseen.

- Sotilaallinen liikkuminen tulee kasvamaan Lapissa. Pelkosenniemelle tämän ennakoidaan heijastuvan etenkin VT5 osalta.

Lähteitä:

Itä- ja Pohjois-Lapin älykkään erikoistumisen kasvuohjelma 2023. Pohjois-Lapin alueyhteistyön kuntayhtymä / EIP -hanke. Sodankylä.

Lapin kauppakamari 2025. Lapin Faktat -hanke. <https://lapland.chamber.fi/lapin-faktat-hanke/>

Lapin kauppakamari 2025. Lapin aikuisväestön suhtautuminen alueen investointeihin -tutkimusraportti

<https://lapland.chamber.fi/julkaisu/lapin-aikuisvaeston-suhtautuminen-alueen-investointeihin-tutkimus/>

Lapin älykkään erikoistumisen strategia (2023–2027). Lapin liitto.

Lappi-sopimus. Lapin maakuntaohjelma

Tilastokeskus / Visitory.io

4. Kunnan strategiset tavoitteet elinkeinojen kehittämiseksi

Pelkosenniemen kuntastrategia (2022–2030) painottaa laadukasta, pitkäjänteistä ja kestävää elinkeinojen kehittämistä. Erityisesti alueen tunnistetut omat vahvuudet huomioidaan kehittämisessä: luontoympäristö, vuodenaajat, puhtaus, hiljaisuus ja turvallisuus.

Strategisena tavoitteena on turvata tunnistettuihin vahvuuksiin perustuvien elinkeinojen toimintaedellytykset:

- Pyhän alueen matkailuyritysten ja sitä tukevien palveluyritysten kehittämisen edellytykset.
- Kunnan eri kylien matkailuun ja muuhun elinkeinotoimintaan liittyvien palvelujen kehittämisen edellytykset.
- edistetään uusien yritysten sijoittumista alueelle

Konkreettisemmin strategiset tavoitteet tarkoittavat:

- työpaikkojen lisäämistä
- kaavoitusta
- teiden ja rakenteiden kuntoa
- reitistöjen ylläpitoa
- elinkeinotoiminnan laajentamista.

Seuraavassa kuntastrategian tavoitteille on asetettu toimenpiteet. Sen jälkeen pureudutaan toimialakohtaisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin.

5. Elinkeino-ohjelman painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet

Kuntastrategiasta johdetut toimenpiteet

Kuntastrategian tavoite	Keinot	Konkreettiset toimenpiteet
Lisää työpaikkoja	- Ympärivuotiset elinkeinot kesäajan matkailua kehittämällä, rakennettu ja luontoympäristö huomioiden. - Isojen investointien saaminen alueelle (matkailu, vihreä siirtymä)	- Matkailun kehittymistä ja ympärivuotistumista tukevat kehittämishankkeet, kuten kylliin ulottuvat reitistöhankeet ja Pump track -radalla lisää kesäajan aktiviteetteja - Kylä- ja matkailukeskusten kesäajan yleisilmeestä huolehtiminen (ympärivuotinen matkailu) - Aktiivinen yhteistyö yritysten ja työllisyysalueen kanssa
Kaavoitus	- Vakituksen asumisen lisääminen kaavoituksella. - Teollisuus- ja varastointialueiden tonttitarjonnan lisääminen, mahdollistetaan kaavoituksella myös uusiutuvan energian ja kiertotalouden investoinnit - Kaavojen ajan tasalla pitäminen	- Kunnan asumisen kehittämissuunnitelman toimeenpano - Kiertotalous- ja uusiutuvan energian sijoittumisen mahdollistaminen - Teollisuus- ja yritystonttitarjonnan lisääminen - Raakamaan hankinta ja/tai kaavoitus jatkuvana toimintana
Teiden ja rakenteiden kunto	- Edunvalvonta (valtion tiet) - Kunnan oma varautuminen kunnostamiseen	- Konkreettiset esitykset ELY:lle kunnostettavista tieosuuksista - Talousarvion kautta vuosittainen kunnostusmääräraha omiin teihin ja yksityistieavustukset - Kunnostussuunnitelmien ajan tasalla pitäminen - Maankäyttökorvausten käyttö Pyhän infrarakentamiseen ja infrarakentamisen kehittäminen maanomistajien kanssa
Reitistöjen ylläpito	- Reitistöjen kehittämis- ja kunnostushankkeet - Reitistöjen saavutettavuuden parantaminen	- Käynnissä olevien pyörämatkailu- ja melontareittihankkeiden toteuttaminen, master planien toteuttamisen varautuminen. - Reitistöjen ylläpitomäärärahat vuosittain - Digitaalisen saavutettavuuden parantaminen, esim. yhteistyö Itä-Lapin ja Visit Pyhä-Luoston kanssa

Yrittäjien palveluiden kehittäminen	• Kunnan tarjoamat yrityspalvelut • Yritysten keskinäisen verkostoitumisen tukeminen ja TKI-toimijoiden tuominen alueelle • Yrittäjien tasapuolinen kohtelu • Kunnan hankintapolitiikka ja -käytännöt	15. Yrityspalveluiden kehittäminen työllisyysalueen ja Itä-Lapin kuntien yrityspalveluiden kanssa yhteistyössä. Vuorovaikutusten kehittäminen ja yhteistyön tiivistäminen. Uuden verkostoituneen toimintamallin luominen. 16. Yrittäjien aamukahvit ja muut tilaisuudet 17. Yrittäjien aktiivinen esille tuominen kuntamarkkinoinnissa ja uusien yrittäjien houkuttelu alueelle aktiivisella yritysneuvonnalla ja oppilaitosyhteistyöllä. 18. Kunnan hankintaohjeen toteutumisen seuranta (mm. markkinavuoropuhelut, vaikutusten ennakkoarviointi)
Laajennamme elinkeinotoimintaa, mikä on ratkaisevaa	• Osaavan työvoiman saatavuus • Toimialarakenteen laajentaminen • Toimitilojen ja tonttien saatavuuden parantaminen (kaavoitus)	19. Monipaikkaisen työn edellytyksien parantaminen esim. etätyöhub. – Pyhällä vallitsevan kulttuurin hyödyntäminen ja ruokkiminen 20. Tietoliikenneyhteyksien parantaminen valokuituoperaattorien kanssa. 21. Ilmastonmuutoksen vaikutusten tunnistaminen ja sopeutumissuunnitelman laatiminen (Pelkosenniemen kestävän kasvun ohjelma -hanke) 22. Elinkeinoiminnan tiedolla johtaminen pitkän aikavälin kehittämiseksi

Elinkeinotoiminnan laajentamisen painopisteet ja toimenpiteet

Kunnan elinvoimaisuus ja tulopohja edellyttää elinkeinotoiminnan laajentamista ja kehittämistä.

Elinkeino-ohjelman yleinen tavoite:

Hyvä olla, elää ja yrittää sukupolvelta toiselle

”Hyvä olla, elää ja yrittää sukupolvelta toiselle” myötäilee kuntastrategian tavoitetta. Se viittaa sukupolvelta toiselle jatkuvaan yrittäjyyteen ja luonnosta huolehtimiseen kestävällä tavalla.

Pelkosenniemen väkiluku on pieni, mutta kunnassa on sukupolvilta toisille jatkunutta yrittäjyyttä. Yritysten kasvava lukumäärä tuo jatkuvuutta. Myös yrittäjien ikääntyessä ja luopuessa liiketoiminnoistaan on tärkeää turvata yritystoiminnan jatkuvuus. Tähän tarvitaan omistajavaihdosten tukemista ja aktiivista uusien

yrittäjien alueelle houkuttelua. Myös kuntakuvalla ja yritysmayönteisyydellä voidaan vaikuttaa uusien yrittäjien löytymiseen.

Yrittäjyyskasvatus lähtee koulusta ja kotoa. Koko paikallisyhteisö voi olla tukemassa työelämä- ja yrittäjyysvalmiuksia. Keinoja esim. harjoittelu- ja kesätyöjaksot yrityksissä ja 4H-yrittäjyys.

Yritysten osaavan työvoiman saatavuutta tulee tukea ammatillisen koulutuksen paikallista saatavuutta parantamalla. Koulutustarjonnan lisäämisessä tarvitaan kuntarajat ylittävää yhteistyötä ja työssäoppimispaikkoja tarjoavia paikallisia yrityksiä.

Pelkosenniemeläiset elinkeinot ja elämän jatkuvuus pohjautuvat puhtaaseen luontoon ja maisemiin. Kunnan alueella on myös malminetsintää. Pelkosenniemen kunta on todennut kannanotossa 19.1.2023 kaivostoimintaan liittyen (kunnanhallitus 2.2.2023 § 45): "kunta edellyttää, että kunnan pääasiallista elinkeinotoimintaa, matkailua, ei millään tavalla eikä missään vaiheessa vaaranneta kunnan alueelle mahdollisesti suunniteltavan kaivostoiminnan vuoksi. -- Kunta myös edellyttää, että kaikessa elinkeinotoiminnassa otetaan huomioon koko elinkaari. Erittymisen tärkeää tämä on kaivannaisteollisuudessa ja muissa elinkeinoissa, joilla on pitkäkestoisia vaikutuksia niin ympäristöön kuin alueen asukkaihin ja muihin elinkeinoihin."

Ympäri vuotisen ja kestävän luontomatkailun kehittäminen

Matkailun kehittämisessä painotetaan kestävää ja vastuullista luontomatkailua sekä luontomatkailutuotteita. Esim. perinteisen maastohiihdon ja laskettelun lisäksi pyörä- ja melontamatkailu, kalastus- ja vastuullisuusmatkailu (ympäristökasvatus, talkooleirit, matkailun kompensointi), kaamos ja hiljaisuus matkailuvaltteina. Esimerkiksi pyörämatkailusta on tullut entistä monipuolisempaa, mikä luo mahdollisuuksia yritysten palvelutarjonnan laajentamiselle ja kylien elinvoimalle. Yritysten digitaalisen saavutettavuuden ja kansainvälisyyden eteen tarvitaan jatkuvaa parantamista. Ympäri vuotisen ja kestävän luontomatkailun toimintaedellytykset turvataan myös maankäytöllisesti.

Konkreettisia toimenpiteitä:

- Kirkonkylän ja VT5 varren yritysten tukeminen (esim. liiketoiminnan kehittämishanke, omistajanvaihdosneuvonta)
- Kalastusmatkailu-selvitys, jonka perusteella mahdolliset infra- ja yritysryhmähankkeet
- Aktiivinen yhteistyö Pyhä-Luoston matkailualueella ja Itä-Lapin seutukunnassa

Kulttuuri- ja vastuullinen matkailu nousuun

Paikallisen kulttuurin olemassa oleviin rakenteisiin ja ominaispiirteisiin perustuvien matkailupalveluiden ja -tuotteiden kehittäminen. Paikallista kulttuuria ovat esimerkiksi rakennettu kulttuuriympäristö ja -maisemat, kulttuuritapahtumat, perinteiset elinkeinot, pohjoiset perinteet, ruoka ja kieli.

Matkailijat ovat kiinnostuneita jalanjäljestään. Vastuullinen matkailu tarkoittaa paitsi vastuullista hiihtokeskusta ja kiertotaloutta, myös matkailutuotteita, joilla on koulutuksellinen luonne tai jossa osallistutaan paikallisympäristön hoitoon ja korjaamiseen.

Konkreettisia toimenpiteitä:

- uutto-tuotteet ja muut paikallislähtöiset palvelut
- talkooleirit luonnon ja rakennetun kulttuuriympäristön vaalimiseksi
- yritys vastuullisuuteen kannustaminen ja koulutus

Varmistetaan luonnonvara-alojen toimintaedellytykset ja jatkuvuus

Maa-, metsä- ja porotalous sekä kalastus ovat tärkeitä elinkeinoja, mutta ne ovat murroksessa ilmastonmuutoksen ja vähälukuisten sukupolvenvaihdosten myötä. Näiden alojen jatkuvuuden turvaaminen edellyttää sekä sopeutumista muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin että uusia yrittäjiä luopuvien tilojen jatkajiksi (kotieläintilat, syötävien kasvien viljely sekä luonnontuotteiden keruu ja jalostus). Pelkosenniemellä on potentiaalia etenkin nurmiviljelyssä, joka mahdollistaa (koti)eläinperustaisen proteiinituotannon ihmisravinnoksi sekä kiertotalouden hyödyntämisen, kun ylijäämänurmi kierrätetään syötteenä biokaasulaitoksiin. Tarvitaan myös investointeja lähiruoka-alan ja luonnontuotteiden kehittämiseen, jotta voidaan vastata kysyntään ja hyödyntää alueen potentiaalia. Kunnassa on tunnistettu tarve elintarvikkeiden käsittely- ja jalostustilalle, jossa voitaisiin kausittain käsitellä lähikalaa, poroa, hirveä, juureksia, vihanneksia ja luonnontuotteita. Tällainen elintarviketalon tukisi lähiruokan tarjontaa, jonka kysyntä paikallisissa ravintoloissa ylittää tällä hetkellä saatavuuden. Alueen sisävesikalastuksessa on potentiaalia, mutta kalasaaliin jalostusasteen nostamista rajoittaa paikallisen käsittelylaitoksen puute. Pelkän elintarvikeraaka-aineen kuljetus ei ole kestävä. Elintarviketalolla varastotiloihin on lisäksi kaksoiskäyttömahdollisuus varmuusvarastointiin, mikä lisäisi huoltovarmuutta, sekä toimitusvarmuuteen pienille perustuotannon yrityksille.

Konkreettisia toimenpiteitä:

- Elintarviketalon tarve- ja esiselvitys sekä investointi
- Lähituotteiden arvostus ja toimitusketjujen tukeminen
- Biotalousinvestointien aktiivinen seuraaminen

Palvelut ja vähittäiskauppa turvaamassa arkea ja matkailua

Etenkin palveluiden alalla on tiedossa yrittäjien ikääntymisestä johtuvaa luopumista. Palveluiden säilymisen ja arjen edellytysten turvaamiseksi kunnassa tarvitaan aktiivista otetta yritysten omistajanvaihdoksiin. Alueella on myös tunnistettu aloja, joilla ei ole lainkaan tai vain niukasti paikallista palvelutarjontaa (esim. tilitoimisto- ja kirjanpitoalvelut).

Konkreettisia toimenpiteitä:

- Toimitilojen saatavuus, toimitilojen lisääminen ja niistä tiedottaminen
- Yritysten sukupolvenvaihdos- ja omistajavaihdosneuvonta
- Aktiivista markkinointia uusista liiketoimintamahdollisuuksista

Nostetaan kulttuuri- ja luovat alat esiin elinkeinojen paikallislähtöisessä kehittämisessä

Tunnistetaan ja tunnustetaan kulttuuri- ja luovien alojen sekä muiden asiantuntija-alojen merkitys alueelle. Tuetaan yrittäjien keskinäistä verkostoitumista ja lisätään toimijoiden tunnettuutta alueella. Myös kuntamarkkinoinnissa alan toimijoiden esiin tuominen.

Konkreettisia toimenpiteitä:

- Kunnan elinvoimapalvelut voivat tukea verkostojen kehittymistä esimerkiksi tarjoamalla fyysisiä puitteita etätyölle.
- Tuetaan eri alojen osaajien keskinäistä verkostoitumista. Esimerkiksi tapahtumat (osaajien illat).

Toimitilat ja tontit teollisuuden, infran ja vihreän siirtymän kehittämiseksi

Matkailun ja palveluiden kasvu sekä jalostusasteen paikallinen nostaminen edellyttävät toimi- ja tuotantotiloja sekä varastointialueita. Kunnassa ei tällä hetkellä ole riittävästi kaavoitettuja alueita, joita voitaisiin osoittaa rakennusalueille, kiinteistöjen ja ulkoalueiden hoitoon erikoistuneille yrityksille, tuotantotiloiksi tai varastointialueiksi. Myös uusiutuvan energian ja kiertotalouden edistäminen edellyttää toimintaedellytysten luomista olemassa olevien yritysten vihreille investoinneille sekä kokonaiskuvan haltuunottoa alueen kiertotalousjärjestelmästä sekä maankäytöllistä ohjausta.

Matkailu- ja palvelusektorin kasvu sekä jalostusasteen nostaminen paikallisesti edellyttävät riittäviä toimitiloja, tuotantotiloja ja varastointialueita. Tällä hetkellä kunnassa ei ole riittävästi kaavoitettuja alueita, joita voitaisiin osoittaa rakentamiseen, tuotantotoimintaan, varastointiin tai kiinteistöhuollon ja ulkoalueiden kunnossapitoon erikoistuneille yrityksille. Myös uusiutuvan energian tuotannon ja kiertotalouden kehittäminen vaativat yritysten vihreiden investointien tukemista sekä selkeää kokonaiskuva alueellisesta kiertotalousjärjestelmästä. Tämä edellyttää maankäytön suunnittelua, joka mahdollistaa ympäristöystävällisen liiketoiminnan kasvun ja toimintaympäristön kehittämisen nykyisten ja uusien yritysten tarpeisiin.

Konkreettisia toimenpiteitä:

- Pyhän yleiskaavan päivittäminen vastaamaan yhdyskuntarakenteen kehittymistä
- Saavutettavuuden varmistaminen ja kehittäminen edunvalvontatyöllä (matkailualue ja VT5)
- Uusiutuvan energian ja kiertotalouden sijoittumismahdollisuuksien luominen matkailualueelle
- Lapin aurinkovoimasektoreissa tunnistettujen aurinkovoimapotentialien alueiden aktiivinen edistäminen

Tavoitteiden ja toimenpiteiden seuranta

Elinkeino-ohjelman laatimisen aikana on havaittu tarve saada systemaattisempaa tietoa eri elinkeinojen kehittämistarpeista ja pitkän aikavälin vaikutuksista kunnalle.

- Tiedolla johtamisen toimintatapa kunnan elinvoiman kehittämisessä
- Tavoitteiden ja toimenpiteiden seuranta: elinvoimatiimi, kunnanhallitus, kunnanvaltuusto, yrittäjätapaamiset ja -tilaisuudet
- Raportointi hanketasolla ja kunnan tilinpäätöksessä